

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційне дослідження

Кизими Ірини Іванівни

**«Гендерні підходи в системі післядипломної педагогічної освіти України
(кінець XX – початок XXI століття)»,**

подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Інтеграція України у світове співтовариство зумовлює потребу вироблення нової ідеології виховання молодого покоління, яке спирається на базові цінності цивілізаційного розвитку та ґрунтується на засадах паритетності та рівноправ'я статей. Розвиток демократичних процесів безпосередньо пов'язаний з включенням гендерного компонента у різні сфери життєдіяльності українського соціуму. Значну роль у становленні гендерного паритету в нашій державі відіграє система післядипломної педагогічної освіти, завдяки якій відбувається системна імплементація гендерної теорії в освітній процес, формування гендерної компетентності сучасного вчителя.

На сьогодні відчутною є нестача системних досліджень щодо соціалізуючої ролі таких інститутів, як післядипломна освіта, та її вплив на формування гендерної компетентності вчителя. У цьому зв'язку, звернення Ірини Іванівни Кизими до осмислення проблеми включення гендерного підходу до професійної перепідготовки сучасних вчителів, з позицій наукового знання, є актуальним і не викликає заперечень. Використання гендерної складової у системі післядипломної педагогічної освіти є механізмом досягнення гендерної рівності та утвердження рівних можливостей для самореалізації кожної особистості, що передбачають: відсутність орієнтації на «особливе призначення» чоловіка чи жінки та подолання гендерних стереотипів з урахуванням індивідуальних відмінностей. Доцільність вибору теми підтверджує факт, що вона виконана як складова наукової теми дослідження кафедри історії та теорії соціології Львівського національного університету імені Івана Франка «Конструювання групових ідентичностей, формування суспільних лояльностей та

інституціональний розвиток у сучасному українському суспільстві: глобальний та регіональний контекст».

На основі аналізу проблеми, здобувачка вдало обрала і виокремила хронологічні межі та розробила чітку структуру дисертаційного дослідження. На науковому рівні обґрунтовано вибір теми та основні структурні частини роботи: мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження.

Відповідно до мети, підібрано та аргументовано методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, дедукція, індукція, узагальнення) та конкретно - наукові: історико-структурний, історіографічний, ретроспективний, конструктивний і оцінювальний, дескриптивний і аналітичний, метод екстраполяції та емпіричні методи. Намагаючись досягти цієї мети, дисертантка чітко окреслює низку теоретичних і прикладних завдань. Ґрунтовність методологічних орієнтирів дослідження, здійсненого Кизимою І.І. засвідчує 24 праці (з них – 21 одноосібна): 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному науковому фаховому виданні, 18 – у збірниках матеріалів конференцій, об'ємний методичний матеріал, поданий у додатках.

Першим завданням дослідження дисертантка вважає за необхідність обґрунтувати теоретичні засади та розкрити теоретико-методологічні основи аналізу гендерних підходів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Кизимою І.І. проаналізовано джерельну базу дослідження. Показано, що основою гендерної теорії є структурно-конструктивістський підхід, який передбачає поєднання двох концептів – соціального формування гендеру і гендерної композиції. Перший розглядає динамічне відтворення гендерних відносин на мікрорівні – процес створення і репродукції статі/гендеру в процесі взаємодії. Другий – концентрується на структурних факторах, що визначають межі гендерних відносин. З'ясовано, що поєднання цих підходів створює методологічний інструмент для аналізу мікро- та макрорівнів гендерних відносин, їх взаємопроникнення. Таким чином, змістову складову гендерного підходу у систему післядипломної педагогічної освіти дисертантка визначає як просвітницьку діяльність у напрямі спростування наявних статево-гендерних стереотипів, розвитку критичного ставлення до

світу та підвищення гендерної компетентності педагогів. Дисертанткою виокремлено методологічні основи гендерних підходів (с.37) та окреслено їх теоретико-методологічне підґрунтя: горизонтальний вектор, де основним параметром є диференціація ролей і статусів чоловіків та жінок, і вертикальний, що визначається параметром ієрархічності позицій гендерних груп. Такі параметри аналізу гендерних відносин стосуються як об'єктивної сторони, представленої реальними практиками взаємодії, так і суб'єктивної, тобто гендерних уявлень, стереотипів, установок і гендерної ідентичності, під впливом яких практики взаємодії проявляються і змінюються.

Згідно другого завдання дослідження, необхідно здійснити аналіз генезису та впровадження гендерної складової у систему педагогічної освіти в Україні (кінець XX – початок XXI ст.). Кизимою І.І. проаналізовано значну кількість документів щодо нормативно-правового регулювання гендерної рівності в українському суспільстві та педагогічній освіті. На основі опрацювання та систематизації наукової літератури дисертанткою виокремлено декілька етапів розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. Зокрема, обґрунтовано, що до 60-х років XX століття всі дослідження гуманітарних наук були андроцентричними і здійснювалися з позиції чоловічого домінування в суспільстві, а фемінізм першої хвилі увів жінку та жіночу проблематику в предметне поле багатьох дисциплін. Нині освіта України відходить від тотальної уніфікації навчально - виховного та управлінського процесів, реформується на нових демократичних засадах. Триває інтенсивне переосмислення цінностей, долаються консерватизм і стереотипи педагогічного мислення, проте вітчизняні освітні стандарти й навчальні програми відтворюють протекціоністську модель. Однак для встановлення гендерної рівності в освіті необхідною є реалізація субстантивної моделі – створення рівних можливостей для навчання. Наслідком вивчення досвіду інших країн щодо включення гендерного компонента в освіту, аналізу доробку іноземних науковців, що вивчали гендерні підходи в освіті стало виокремлення дисертанкою декількох перспектив у вивченні цього питання. З одного боку, це аналіз впливу гендерної політики системи післядипломної освіти на компетентність

педагога, а з іншого – дії гендерного чинника на взаємодію між дітьми та вчителями. Виокремлено функції післядипломної педагогічної освіти: освітньо-інформативну, аналітико-рефлексивну, виховну, розвивально-стимулюючу. Особливе місце післядипломної освіти в системі неперервної освіти полягає у перебудові стереотипів діяльності і мислення педагогів, заміні негативних настанов і шаблонів та набуття гендерної компетентності педагога.

Щодо третього завдання дослідження, Кизима І.І. поставила визначити гендерні підходи у системі післядипломної педагогічної освіти України. Аналізуючи гендерні підходи (статеворольовий, який частина науковців вважають «гендерним» і власне гендерний), Кизима І.І. визначає одну з найбільших методологічних помилок – ототожнення гендерного та стеворольового підходів. За визначенням дисертантки, основна ідея гендерного підходу в педагогічній науці полягає у врахуванні специфіки впливу на розвиток представників чоловічої й жіночої статей всіх факторів навчально-виховного процесу: змісту, методів навчання, організації навчального процесу, педагогічного спілкування тощо у кожному період розвитку освіти й виховання (с.15 автореферату). З'ясовано, що в українській системі освіти присутній «прихований навчальний план», який проявляється через зміст шкільних підручників, стиль викладання, наявність гендерних стереотипів у вчителів, організацію закладу тощо, існують труднощі у суспільному сприйнятті гендерної теми (пострадянська ілюзія подоланості проблем стеворольової нерівності; споріднення націоналістичного та феміністичного дискурсів, міф про фемінний характер української ментальності; штучно розтиражована думка про традиційний в українському суспільстві, особливий статус жінки як берегині домашнього спокою та добробуту). Перелічені чинники спричинили гальмування розвитку гендерних підходів у вітчизняній педагогічній науці та системі післядипломної педагогічної освіти, зокрема.

Четверте завдання дослідження передбачало охарактеризувати та обґрунтувати стратегії імплементації гендерних підходів у освітній процес. Зазначено, що гендерні підходи сьогодні впроваджуються через співпрацю

інститутів післядипломної педагогічної освіти з міжнародними організаціями та програмами, Центрами гендерної освіти при ВНЗ, нову методичну літературу, дисципліни соціогуманітарного циклу. Визначено ідеї щодо послідовної імплементації гендерних підходів у систему післядипломної педагогічної освіти: розробку та реалізацію проектів, конкурсів з гендерної проблематики; проведення тренінгів; створення гендерних центрів, мережі осередків гендерної освіти; проведення гендерної експертизи підручників; впровадження гендерних курсів та формування гендерної компетентності викладачів ВНЗ, шкільних вчителів та проведення моніторингу ефективності цих стратегій у системі післядипломної педагогічної освіти України. Дисертанткою напрацьовано експериментально-практичний досвід особистісно орієнтованого навчання щодо упровадження гендерного компонента в освітню галузь, проте залишається проблема подолання розриву між теорією і практикою.

Таким чином, всі завдання дослідження виконані.

Однак, як і будь-яке дослідження, що має пошуковий характер, робота не позбавлена деяких неточностей і дискусійних моментів.

1. В змісті дисертації та тексті автореферату на с.7 відрізняються назви першого розділу, відповідно: «Теоретико-методологічні основи дослідження гендерного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти» та «Теоретико-методологічні основи дослідження гендерних підходів у системі післядипломної педагогічної освіти».

2. У розділі 1 на с. 22 використовується термін «гранична педагогіка», на с.25 мова йде про «гендеровимірність післядипломної педагогічної освіти й педагогіки», на с. 50 — про «гендерну псевдонеутральність». На нашу думку, варто було б пояснити зміст перелічених понять у дисертації.

3. На с.66 дисертації досить докладно висвітлено ідеї андрагогічного підходу. Варто було б вказати на взаємозв'язок між гендерним та андрагогічним підходами.

4. На сс.96-102 дисертації у підрозділі 2.2. «Стратегії імплементації гендерних підходів в процес перепідготовки педагогічних працівників

(світовий досвід та вітчизняна практика)» зроблено екскурс в історію педагогіки, що є недоцільним.

5. На нашу думку, в роботі недостатньо проаналізовано дисертаційну літературу з історії розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні.

6. Робота містить граматичні та стилістичні огріхи.

Загалом, дисертація Кизими І.І. «Гендерні підходи в системі післядипломної педагогічної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)», є самостійним, завершеним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, які є цінними не лише для теорії, а й для практики національної школи, що в сукупності вирішують конкретну наукову проблему з удосконалення гендерного виховання учнівської молоді. Робота відповідає пунктам 9, 11 і 13 «Порядку присудження наукових ступенів», чинним вимогам, які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та
менеджменту освіти

Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

С. Т. Вихор